

FOTO JACQUELINE DE HAAS

Carl De Keyzer

Oradea, Roemenië

FOTO CARL DE KEYZER, MAGNUM/ABC

Virus van het teveel

MUZIEK

Project Jonge Componisten, Nederlands Balletorkest o.l.v. Stefan Asbury. Programma: Adriaansz - Chant Negativ, De Raaff - In Memoriam Dimitri Shostakovich, De Kemp - Between Nightbar and Factory, Havelaar - De Reis. Gehoord: 14/5, Beurs van Berlage, Amsterdam.

door PAUL JANSSEN

Peter Adriaansz, Anton Havelaar, Bart de Kemp en Robin de Raaff hebben meer gemeen dan een plaats op het programma van het Project Jonge Componisten (PJC): zij lijden in al hun diversiteit aan dezelfde vorm van overmaat. De *Prélude op de 21e eeuw*, zoals het Nederlands Balletorkest het eenmalige concert - ongetwijfeld om marketingtechnische redenen - had gedoopt, werd daarom een prelude van onzekerheid. Want hoewel enkele uitverkorenen de dertig al ruimschots gepasseerd zijn, zoeken zij zonder uitzondering wanhopig naar het eigen soortelijk gewicht.

De Raaff rekent Pierre Boulez al na een eendaagse masterclass tot zijn leermeesters, al heeft hij nog niets opgestoken van diens uiterst subtiele variatietechniek. De Raaffs *In Memoriam Dimitri Shostakovich* begint krachtig met twee hoorns en twee trompetten die boven het tremolerende orkest tennissen met het monogram DSCH, maar verzandt uiteindelijk in monochromie.

Anton Havelaar heeft het op zich genomen om niets minder dan de (vermeende) muzikale breuk met het verleden te herstellen en komt in *De Reis* tot een

voorspelbare filmmuziek die afgezien van de mooie slotmaten zo vervlogen is. Bart de Kemp verschuilt zich achter de woorden van een gerenommeerde kunstkritica over de zwart/wit foto-schilder Gerard Richter en Peter Adriaansz vlucht in overmatige toelichtingen op ondermaatse noten. "Deze noten spreken niet voor zichzelf," verantwoordt hij zich, vergetend dat de legitimatie van een compositie niet door een geschreven verklaring, maar enkel en alleen door de klinkende noten afgedwongen kan worden. Adriaansz' streven om in *Chant Negativ*, het derde deel van de vijfdelige cyclus *Chants Monotones*, met zo min mogelijk materiaal zo veel mogelijk te zeggen, ontarda in een veertig minuten durende spanningsloze exercitie van tertsijs motieven die bij de introductie van de sopraan (Elena Vink) blijf gaf van een hoog Gorécki-gehalte.

Het probleem van deze componisten, en dus van het Project Jonge Componisten, is dat de noten nauwelijks spreken. En als ze dat wel doen, krijgen ze van de componist in kwestie zo veel aandacht dat het spook der verveling al snel de hegemonie weer opeist. Door dit virus van het teveel blijft het publiek angstvallig buiten en is het PJC eerder een rituele dans voor de resistente *incrowd* dan een prikkelende graadmeter voor de muziekkliefhebbende gemeenschap.

Om tot een beluisterenswaardige variant van het PJC te komen zou elke componist die een werk inzendt om te beginnen een gummetje cadeau moeten krijgen.

Nieuwe opera's bij de Munt in Brussel

(Van onze kunstredactie) ANTWERPEN/BRUSSEL - De Koninklijke Muntschouwburg brengt het komende jaar in Brussel zeven nieuwe operaprodukties. De Vlaamse Opera houdt het in zijn standplaats Antwerpen en Gent in het seizoen 1996/97 op drie nieuwe encenseringen.

Het *Pièce de résistance* in Brussel wordt volgens intendant Bernard Focroulle de produktie van Luigi Nono's opzienbarende 'tragedie' *Prometeo*, waarvoor de Amerikaanse Robert Wilson de regie op zich zal nemen. Behalve solisten, koor en orkest, alle ruimtelijk opgesteld, speelt in Nono's *opus magnum* ook elektronica een grote rol. Voor deze produktie (première in september) wordt uitgeweken naar de Hallen van Schaarbeek.

Nieuw is ook *Die sieben Todsünden* van Weill en Brecht, dat samen met Viktor Ullmanns *Der Kaiser von Atlantis* (een reprise) wordt gebracht in een encensering van Sabine Hartmannshenn. Anna Silja is in de *Todsünden* de belangrijkste soliste. Verder staan nieuwe produkties van Verdi's *Don Carlos* (regie: Luc Bondy), Pergolesi's *La serva padrone* en *Livietta e Tracollo*, *Orphée aux enfers* van Offenbach (Herbert Wernicke regisseert) en *Ariadne auf Naxos* van Richard Strauss (regie: Uwe-Eric Laufenberg).

Mozarts *Die Zauberflöte* (van het regisseursduo Ursel en Karl-Ernst Herrmann), Wagners *Tristan und Isolde* (Achim Freyer) en Willy Deckers succesvolle encensering van Benjamin Britten's *Peter Gri-*

mes worden in Brussel hernomen. Voorts is er één gastproduktie van solisten, koor en orkest van het Kirov onder leiding van Valeri Gergiev. Zij combineren Prokofjev's *Verloving in een klooster* met Sjostakovitsj' *Katerina Izmailova*. *Béatrice et Bénédict* van Berlioz wordt concertant uitgevoerd.

In Antwerpen en Gent zijn *Il trittico* (bestaande uit *Il tabarro*, *Suor Angelica*, en *Gianni Schicchi*) van Puccini, *Les liaisons dangereuses* van de jonge Vlaamse componist Piet Swerts (1960), *Venus and Adonis* van John Blow samen met *Dido and Aeneas* van Purcell, en Mozarts *Così fan tutte* nieuw. De muzikale leiding in *Così* is in handen van de jonge Nederlandse dirigent Lawrence Renes, die bij de Nationale Reisopera vorig jaar een geslaagde *Nozze di Figaro* op zijn naam schreef.

Reprises zijn er van Puccini's *La bohème*, *Tannhäuser* van Wagner (regie: David Alden) en *Un ballo in maschera* van Verdi. *Die Frau ohne Schatten* van Strauss is te beluisteren in een concertante uitvoering.

Concerten Yoko Ono en Patti Smith

(Van onze kunstredactie) AMSTERDAM - Patti Smith en Yoko Ono komen na een lange tijd van stilte naar Nederland. Patti Smith treedt 2 augustus in het RAI Congrescentrum in Amsterdam op, voor het eerst sinds de tournee na haar debuutalbum *Horses* uit 1975.

Iconen van de oude en de nieuwe tijd

door ALBERT DE LANGE

Misschien vangt Hans Magnus Enzensberger - het citaat is opgenomen in het fotoboek - de problemen het best: "Vooral reclame, in de welvarende landen moeiteloos begrepen als een uiting zonder werkelijke betekenis, geldt in landen van de Tweede en Derde Wereld als betrouwbare beschrijving van een mogelijke manier van leven."

In de meeste Oosteuropese landen die De Keyzer in ruim een jaar tijd doorkruiste, versterkt juist de wezenloze werkelijkheid van Coca-Cola, Marlboro en Christian Dior in zekere zin de hopeloosheid. Omdat het doelen voorschotelt die ver buiten bereik zijn. En naar het oordeel van de Belgische fotograaf slagen juist de meest platvloerse types er het snelst in partjes van die droom te realiseren.

De nieuwe kapitalisten - een begrip dat in deze contreien vooral parallel loopt met 'mafia' - vormen op hun beurt weer een na te volgen voorbeeld, waardoor de mensen die eerst al hun staat zagen instorten en hun identiteit zagen vervagen, nu geneigd zijn ook dat wat ze wel bezitten niet langer te waarderen. De eigen cultuur, is De Keyzers ervaring, telt bijna nergens meer. En waar men terugrijpt op oude waarden betreft het nationalisme of sektarische religie.

Dat voor hem, als een van de veertig Magnum-fotografen wereldwijd, doorgaans de voordeur opengaat, maakt in Albanië of Bulgarije weinig uit. De Keyzer is

dan ook nooit op zoek naar voordeuren, behalve wanneer hij, nu in verband met een langlopend ander project, bezig is met macht en de manier waarop die zich aan het volk manifesteert. Voor *East of Eden*, een project dat in totaal twee jaar kostte, zocht hij naar mensen in dagelijkse omstandigheden, het liefst zichtbaar in de toestand van niet-meer en nog-niet.

Hij was eerder achter het Gordijn, toen het nog bestond. Op 9 november 1989, de historische datum, presenteerde hij in de toenmalige Canon-galerie in Amsterdam zijn fotoboek *USSR 1989 CCCP*. Nog diezelfde avond viel de interesse voor zijn werk grotendeels weg; het was immers achterhaald. De bloeiende vergezichten zouden over niet al te lange tijd tot Wladiwostok reiken. Maar later werd het boek een historisch document; de laatste opnames-voor-de-val-van.

De afbouw van grote systemen, zo noemt hij het, interesseert hem nogal. En onder die noemer schaarft hij ook zijn project *God inc.*, over de religieuze gekte in Amerika, ofschoon men dat nauwelijks als verval kan duiden. Niettemin: "We leven in een heel interessante tijd. Men twijfelt veel. Na het Sovjet-Unieproject wilde ik onmiddellijk heel communistisch Europa gaan doen, maar de ontwikkelingen gingen zo vreselijk snel en iedereen ging er meteen heen, dat was niet origineel. Bovendien, zo is mij gebleken, kun je beter vijf jaar wachten om de ontwikkelingen zichtbaar te krijgen."

Toen het Oosten openging stroomden honderden westerse fotografen de post-communistische wereld af, op zoek naar de esthetiek van het lelijke. Voor Carl De Keyzer (37), Magnum-fotograaf, was het momentum vijf jaar later meer geëgend; hij vond de oude iconen naast de nieuwe. *East of Eden*, een expositie in Rotterdam en een boek.

Foto's van Carl De Keyzer uit voormalig Oostblok

Natuurlijk trof hij in Albanië een desolaat standbeeld aan van Hoxha, vernield en geparkeerd in een steppen buiten de woonwijken, maar ook zag hij in de voormalige satellietstaten modeshows, reclame, opslagtanks van Coca-Cola, de *nouveau riche* in het casino, kinderen op straat die zich in kleding, houding en gedrag een soort westerse pose aanmeten.

Sinds twee jaar maakt De Keyzer, die ooit voor veearts studeerde en daarna een foto-galerie had in Gent, deel uit van de Magnum-groep. Zijn toegevoegde waarde voor dit elite-gezelschap? "Niet dat ik Belg ben, want daar zijn er al meer van, maar misschien dat ik een voorbeeld ben van het soort fotograaf dat in de jaren tachtig populair was, de subjec-

ten, ik kon er niet blind voor zijn."

Op de expositie in het Nederland Foto Instituut in Rotterdam hangt daarom een foto van mensen die het laatste stukje van hun bedevaart kruipend afleggen. In de tentoonstelling is het beeld enigszins een vreemde eend, althans niet Oost-Europa-specifiek, maar de foto mocht niet ontbreken, omdat hijzelf kilometers bedevaart rende. "Sommige mensen gingen het laatste stuk bewust op hun knieën, anderen domweg omdat ze niet verder konden. Zo ver was ik 'bina ook."

Als hij moet samenvatten wat zijn beelden neerzetten, dan is het een verzameling spanningsvelden, een road-movie met iconen uit de oude en nieuwe tijd. "De nabootsing van een onbereikbare levensstijl, de afbrokkeling, de verloedering."

Dat laatste wordt sterk aangezet door het ontbreken van kleur. "In kleur was dit onmogelijk geweest, dan had ik iets anders moeten doen. De dramatiek in de doka. Dat het een zekere herkenbaarheid geeft is meegenomen."

Hij had zich, na *God inc.*, voorgenomen om verre van welk geloof dan ook te blijven, maar voor *East of Eden* was hij in Polen, toen daar de Pasen uitbrak. "Het was onmogelijk om religie te mij-

over een droom die lang op zich laat wachten. Men had zich '89 zoveel ingebeeld, en er zal voorlopig zo weinig van terecht komen. Je kunt aan de mensen zien dat ze een zekere schroom hebben, beschaamdheid. Ze zijn zich bewust van de situatie en van de aantasting van hun eergevoel. Dat ik een foto maak heeft men niet graag, maar er was weinig verzet. Dat is een overblijfsel van het communisme, die gelatenheid. Men laat het gebeuren."

Fotografisch gesproken is het Oostblok leeggeroofd, meent De Keyzer. "Het was actueel, dichtbij en goedkoop, dus iedereen is er wel geweest. Maar ik heb me niet door opportunisme laten leiden. Ik had het veel spectaculairder kunnen maken, maar ik heb gekozen voor esthetische, krachtige beelden. Je kunt voortdurend bedelaars, mensen zonder benen of mafiosi dik in de verf zetten. Ik heb maar enkele drukken gemaakt van beelden die opportunistisch zijn, omdat ik vind dat het een mooi plaatje oplevert. Ik ben integer genoeg om niet te zeer diefstal van images te plegen en die te exploiteren. Ik probeer eerder met een zekere abstractie en symboliek duidelijk te maken wat er aan de hand is.

"En daarom was ik er op het goede moment. Over vijf jaar zie je de oude symbolen niet meer. Nu heb je nog de kans de contrasten subtiel vast te leggen."

East of Eden, Nederlands Foto Instituut Rotterdam, Witte de Withstraat 63; 18 mei t/m 30 juni.